

Mine første år som journalistelev på "Vendsyssel Venstreblad" i Hjørring 1943-44.

*Journalist Jørgen Larsen
født 16/12 1925 i
"Skovsmose"*

(Vendsyssel Venstreblad var organ for Det
Radikal Venstre og udkom første gang i
1913).

(1)

Det er i dag ganske interessant og historisk animerende at tænke tilbage på mine første elev-måneder på Vendsyssel Venstreblad i Hjørring, midt under besættelsen og netop i den højspændte sommer i 1943, da sabotage-bålene flammede over Danmark, og da det hele kulminerede den 29. august med Forsvarets opløsning og samlings-regeringens afgang. Jeg kom i begivenhedernes centrum, i hvert fald på lokalt plan, da min første elevdag oprandt nogle få dage inde i september. Tyskerne havde da accepteret, at de danske aviser igen kunne udkomme. Men censuren var blevet strengere. Og min første opgave som "bladmand" var at bringe avissiderne ned til den tyske militær-censur på Hjørring Posthus. Hver side skulle godkendes, inden den kunne trykkes. Det varede dog heldigvis kun nogle få dage. Så gik vi igen over til den selv-censur, som havde været gældende siden den 9. april 1940. Vi kunne dog straks konstatere, at telegrambureauerne, der leverede os landsstof og udlands-nyheder, var blevet meget ensrettede i tysk favør. Indtil august-sammenbruddet havde de danske aviser som helhed haft ret lette censur-vilkår.

Når jeg kom med en avisside til posthuset, så ringede jeg på den tyske censur-knap, og så blev tryksagen hentet ved døren. Jeg måtte vente udenfor på posthusets stentræppe. Kort efter kom et bud tilbage med aftrykket af siden, der var blevet til på den måde, at der efter ombrydningen blev taget kopi af arbejdet. Det skete, så vidt jeg husker, i selve fladtrykspressen, som vor avis blev til på. Man kunne her godt køre en enlig side ud og så stoppe trykkeprocessen. Jeg kan huske, at det ganske drev af sort tryksværte, når jeg på min cykel ilede fra Markedsgade, hvor bladets domicil lå, og gennem Østergade og Jernbanegade til tyskerne på posthuset. De godkendte iøvrigt alle vore udfoldelser. Ikke et komma blev rettet. De fandt vist nok det hele lidt komisk. Her var der jo som følge af bestemmelserne i den militære undtagelsestilstand tale om officerer, der var sat til at kontrollere aviserne, ikke om nazister eller SS.ere fra "den højere Pancke"s afdelinger. Det lille blad i den fjerne provinsby i Danmark blev betragtet i nåde, måske endda med en kende arrogance. Her var der jo ikke tale om Frankfurter Allgemeine eller Berlins boulevardblade. Et oplag på nogle få hundrede eller tusinder aviser var ikke nogen ophidsende sag for disse officerer, der hellere ville se ud af vinduerne efter Hjørrings kvindelige ungdom, som dog bortset fra Christiansgave-pigerne ikke så meget som løftede et øjenbryn i den forbindelse. De gæve Hjørring-damer var standhaftige vendelboer, og de var ikke til at bide skeer med.

Jeg blev faktisk ansat som kontormand på Venstrebladet fra den 20. april 43, da jeg sagde farvel til Den private Realskole. Forinden havde jeg skrevet meget til Vendsyssel Tidende. Og jeg blev straks skribent hos Venstrebladet, kom til at skrive baggrundartikler til krigsudviklingen, noget, jeg havde pæne forudsætninger for i kraft af mine politiske og militære "studier, der var påbegyndt i barndommens dage og videreudviklet i tråd med krigens forløb. Det kunne de naturligvis ikke vide på Venstrebladet. Men mit første indlæg på 150 linjer om ørkenkrigen og Montgomerys og Eisenhowers sejr i Tunis fik bladets journalist, Bent Gudnæs, til at udbryde: -Det er ikke så dårligt. Og derefter havde jeg grønt lys til at skrive om Sicilien, top-møderne i den allierede lejr, den polske leder Sikorskys død ved et flystyrt nær Gibraltar og meget andet. Så galt udviklingen i Argentina, hvor der var kup i de dage, blev behandlet i en stor artikel med et flot billede af Buenos Aires som trækplaster. Det hele blev skrevet uden hensyntagen til censuren. Den tænkte de ikke på i Markedsgade i sommeren 43. Først med undtagelsestilstanden kom alvoren os ind på livet. Og de frie journalistiske udfoldelser, der så udpræget havde et skær af begejstring for den allierede sag, måtte fra septembers begyndelse dæmpes ned. Det var i de dage, da jeg kom til at løbe med avissider ned til den tyske censur. Det var dog også en oplevelse. Det er ikke enhver journalistelev, der har fået en sådan start.

Venstrebladet blev udgivet af Jens Peter Vestergaard, der havde været redaktør og medudgiver af bladet siden 1933. I 1948 blev han eneindehaver af Vestergaards Bogtrykkeri. Han var allerede i 1914 kommet til bladet som journalist. Og foruden avisen udgav han en række ugeaviser og tidsskrifter, således Hirtshals-Bindslev-annoncebladet. Og han varetog trykningen og redigeringen af fagbladet Dansk Smede-Tidende, som han allerede i 1940 var blevet redaktør af. Vestergaard kom fra Klastrup Vestergaard, var altså landmandssøn ligesom jeg selv. Han var også ligesom jeg elev fra Halvorsminde. Skolen hed dog i hans elevtid Bagterp Efterskole. Vestergaard var midt i 50'erne, da jeg kom til hans avis. Hans ældste søn, Sigv. Vestergaard, var redaktionssekretær. Hans yngste søn, Erling Vestergaard, var ansat på bogtrykkeriet, som han i dag er indehaver af. De var alle ivrige radikale, så dem fik jeg mangen en diskussion med, da jeg jo selv var aktiv KU'er i Hjørring. De var yderst flinke og tolerante, og Venstrebladet blev for mig en god startposition til det bladliv, som kom til at vare i 50 år. Erling Vestergaard ejer i dag gården "Myrbakken", der ikke ligger så langt fra mit barndomshjem i Skovsmose. Jeg har mange gange klaret den store bakke op mod "Myrbakken", når mor sendte mig "ned til Gram" for at hente varer, som hun havde glemt at bestille i Astrup Brugsforening. Hans lille kolonialhandel var meget frekventeret i trediverne og fyrrerne, og vi kunne altid "gå bagind", når forretnings-åbningstiden var en overstået sag. Til "Myrbakken" kom jeg ofte i mine helt unge år, bl.a. nytårsaften, når "møg-trillebørerne" skulle gemmes. Vi kom der også i 1940-41, når vi skulle drille "Myrbakken"s tjenestepige. Hun var en lille flot skabning, men hun havde den skavank, at hun færdedes sammen med en tysk soldat fra Fæstning Hellehøj. Det lod vi ikke forbigå i stilhed. Hun mobiliserede dog aldrig værnemagten imod os, så helt slem har hun nok ikke været. Hun har muligvis simpelthen været forelsket.

Den tolerante holdning hos Vestergaard-familien var altså smuk. De accepterede min KU-tilknytning, min positive holdning til sabotagen, mit synspunkt om, at samlings-regeringen burde gå af, og at vi burde have "norske tilstande". Men enige med mig var de ikke. Dog Erlings mening om alt dette var mere moderat. Inderst inde, tror jeg, var han ikke helt afvisende. Jeg var allerede i 1942 blevet medlem af KU, inspireret af Christmas Møllers Englands-færd. Da afgav jeg det medlemskort i VU, som jeg havde fået et år tidligere for at sikre mig adgang til Venstre-møderne, som jeg refererede til Vendsyssel Tidende. Christmas Møller tordnede fra London. Og det var ikke til at stå for. Men blot, jeg passede mit arbejde på Venstrebladet, så blev min politiske aktivitet accepteret i de radikale gemakker. Det gik endda så vidt, at jeg fik lov til at referere KU-møderne i Venstrebladet. Jeg tror nok, at det morede redaktør Vestergaard, for vi kom altid foran det konservative Hjørring Amtstidende med disse referater. Endelig levede vi jo midt i Dansk Ungdomssamvirkes tid. De politiske ungdoms-grupperinger kunne tale sammen og arbejde sammen, nemlig om bevarelsen af det danske demokrati midt i den brune flodbølge, der også sendte ret svære dønninger fra Tyskland hertil. Der var mange nazister i Vendsyssel, ikke mindst ude østpå, hvor bondekarle omkring Dybvad legede SA-stormtropper under ledelse af deres husherrer. Jeg husker endnu annoncerne i bladene om nazi-møder i Østvendsyssel. Disse avertisementer var alle forsynede med kraftige, sorte hagekors. Jeg kan også huske, at Vestergaard-familien og jeg kunne finde hinanden, når vi angreb VU for slet og ret at være en "bal-forening". Måske var det ikke helt retfærdigt. Dog strømmede unge i hundredvis til bal, når VU kaldte. Det kendte RU og KU slet ikke til. Det var mest landbouddommen, der sluttede op om VU. Der var mange unge på landet den gang, så det gav resultat, når VU bød på en svingom. Iøvrigt var det nogle dejlige gårdmandsdøtre, som de kunne samle sammen. Måske var vi andre lidt kede af, at vi ikke kunne være med. KU i Hjørring kunne til gengæld byde på damer fra borgerskabets top. Det var heller ikke så lidt værd.

Vestergaard-familiens medlemmer var alle ivrige afholdsfolk. Faktisk følte jeg, at de måtte have en direkte ledning til en meget kendt og stout vendelbo, der på mest hengivne måde og med sprudlende temperament kæmpede for afholdssagen, nemlig redaktør Larsen-Ledet, der startede sin bladvirksomhed som journalistelev på Vendsyssel Tidende i 1897. Han forlod bladet, da bruddet skete mellem de moderate og radikale venstrefolk i 1905. Han holdt på de radikale. Således var han også politisk på linje med redaktør Vestergaard og hans familie. I hvert fald i en årrække. Til sidst blev den gode Larsen-Ledet vist nok socialdemokrat. Men det kommer ikke denne sag ved. Til sit sidste åndedrag kæmpede Larsen-Ledet for afholdssagen, ligesom redaktør J. P. Vestergaard. Jeg var nogle gange med Vestergaard til afholdsmøde. Jeg kan huske, at vi bl.a. var sammen med redaktør Nic. Hurup, som i sin tid var lokalredaktør ved Hjørring Venstreblad, nemlig i 1907. Dette blad var forløberen for Vendsyssel Venstreblad. Hurup var afholdsmand af bedste karat, og så sad han iøvrigt i ledelsen hos Det radikale Venstre. Jeg kan huske, at der blev fortalt de herligste pressehistorier, mens vi sad om bordet på afholdsrestaurationen i Hjørring. Nic. Hurup var iøvrigt far til Grethe Hækkerup, der sammen med sin mand, Per Hækkerup, placerede sig centralt i dansk politik. Ham lærte jeg at kende under mine journalistår på Christiansborg i 70'erne. Han var ikke kedelig. Tilbage til afholdssagen. Den kunne jeg sagtens støtte. Jeg havde nemlig på det tidspunkt overhovedet ikke smagt en bayersk øl. Og i min barndom så jeg kun en eneste gang en flaske snaps i Skovsmose. Og det var kun en halvflaske. Den blev købt i anledning af rejsegildet på vor ny lade i 1933. Vist nok efter tryk fra håndværkerne. Jeg tænker i dag ofte på redaktør Vestergaards kamp for afholdssagen. Folk af hans støbning kunne vi godt bruge netop nu, hvor alt for mange billige "snasker"præget de danske bymiljøer. Det ville være sundt med en Vestergaard-indsats til fordel for en mere ædruelig linje hos den danske ungdom. Vi skulle nok aldrig have opgivet den mere strenge danske bevillingslov, der blev kasseret efter krigen. Min far var født i 1895, og han kunne fra sin tidligste ungdom huske de mange fordrukne mænd, der lå i landevejsgrøfterne. Ad den vej blev han - uden at være fanatisk - en modstander af overdrevet spiritusforbrug. Alt dette være skrevet af en mand, der nyder nogle glas god vin, men som hader den fordrukne tilstand, der desværre i dag præger det danske aftenliv, vel mest i ugens slutning. Og desværre først og fremmest med de helt unge som førende "artister" i disse orgier.

Uden øl og stærke varer havde vi det dog festligt på Venstrebladet, når redaktionstid og arbejde var overstået. Så blev der hentet wienerbrød eller kager hos en nærboende bager ude på Østergade. Og til bagværket nød vi sodevand, hvis der var penge dertil. Det med kaffen var jo sin sag i 1943 og i 1944. Vi havde den gang kun Fuglsangs Malt eller andre erstatnings-produkter til rådighed. Når avisen var udkommet ved 14-tiden, så var arbejdsdagen ikke helt forbi. Jeg kan huske, at jeg hjalp med at læse korrektur på Dansk Smede-Tidende. Det skete ved, at Vestergaard læste op, mens jeg fulgte med i manuskripterne. Det gik grundigt til. Men der var heller ingen fejl at finde, når bladet udkom. Til at begynde med hjalp jeg også til, når ugeaviserne til Hirtshals og Bindslev var blevet trykt og skulle distribueres. Til gengæld vankede der også gaver i form af bogpakker. Bladets lidenhed til trods kom der i massevis af bøger til anmeldelse. Og de blev på demokratisk vis fordelt mellem medarbejderne. Jeg fik også billetter til de mange gæstespil, der frekventerede teatersalen på Hotel du Nord i Nørregade. Det var teater af høj kvalitet. Alle landstourneer kom nemlig til Hjørring. Det samme gjaldt revyerne fra Hornbæk, Helsingør og København. På den måde fik jeg set vore førende kunstnere. Det var et privilegium af betydning. Og så biograferne. Hjørring havde to. De skiftede film et par gange om ugen. De skulle anmeldes. Hver medarbejder fik to billetter. Så jeg var populær hos mine kvindelige bekendte. Jeg var da 17 år.

Hele min virksomhed på bladet startede altså i april 1943, da jeg kom ind på ekspeditionen. Her førte jeg annonceprotokollerne, tog imod annoncer i telefonen og udskev regninger til dem, der enten havde annonceret, eller havde fået udført trykkeriarbejde. Det ganske arbejde blev på ferm måde ledet af forretningsfører L. P. Jensen, der altid havde øje for arbejder, der kunne give virksomheden penge i kassen. Der var dog også de opgaver, som han afskyede. Det var, når tyskernes danske kontorfolk fra lejren ved dyrskuepladsen i nærheden kom med trykopgaver. Vi var dog tvunget til at udføre dem. Ellers kunne det have voldt store kvaler. Jeg var til tider henne med korrektur. Og de tog pænt imod mig. De ville gerne snakke med en blad-dansker. Jeg undgik dog mere samkvem, end det var højst nødvendigt. Efter den 29. august kom de ikke mere på bladet. Jeg kan ikke her forklare, hvorfor de pludselig holdt op med at kræve tryksager udført. Vi var glade for, at de blev væk.

Jeg havde nok at se til den sommer i 43. Jeg lavede på eget initiativ en masse redaktionelt arbejde, og det blev så optakten til, at jeg fik ansættelse som journalistelev pr. september samme år. Af mine gamle udklip kan jeg se, at det ikke alene var de udenrigspolitiske og militære artikler, jeg skrev, men også en mængde lokalstof. Bl.a. fra Mygdal, Bjergby og Astrup. Det havde jeg en vis rutine i, idet jeg i årene forud havde været meddeler til Vendsyssel Tidende fra nævnte egn. Den gang gav det pæne lomme penge. De blev brugt til bøger og blade om krigen. Bl.a. til det dansksprogede tyske billedblad "Signal" og til Luftwaffes blad "Der Adler". Sidstnævnte var kun på tysk, så det måtte jeg stave mig igennem ved hjælp af en ordbog. Bøger og blade om den allierede sag var sparsomme. Ved at læse svenske aviser på central-biblioteket fik jeg dog indblik i det, der rørte sig udenfor vort besatte land. Der var mange vestlige billeder at se i de aviser, og de var et godt supplement til de nyheder, vi fik fra BBC og Sveriges Radio. Ad den vej blev der skabt balance i ens viden om begivenhederne. Jeg hørte disse nyheder på redaktionens store radio, der først og fremmest var beregnet til at tage de daglige bureau-udsendelser til bladet.

De første måneder på Venstrebladet glemmer jeg ikke. Jeg blev bragt hovedkuls ind i den spændte atmosfære affødt af sabotage, større dansk dristighed efter de allierede sejre, Mussolinis fald i juli og andet. Den illegale presse blomstrede op. Kravet om et brud med tyskerne lød stedse kraftigere. Rundt om i landet kom det til strejker og gadeslagsmål. Også i Hjørring, hvor jeg blev vidne til, at de sortklædte tyske pansersoldater gennemtævede danske i Østergades trappeopgange, bl.a. ved Det røde Hus. I dagene inden den 29. august lå disse panserfolk i beredskab med deres tanks og andre køretøjer i byens sidegader. Spændende var det. Vel også lidt gyseligt. Man kunne ikke sige sig fri for at nære frygt, når mørket sænkede sig og aggressiviteten steg. Min position var i en sidegade til Østergade, hvor jeg kunne registrere det hele uden selv at få fingrene i maskinmen. De kraftige tyske tanks af Type IV med den korte kanon kan jeg stadig tydeligt se for mig, når de lurede under Parallelsvejstrækroner derhenne i nærheden af banen og med slagteriets bygninger i baggrunden. Stemningen i Hjørring var yderst ophidset i de sidste augustdage, bl.a. fordi en hjørringensisk frihedskæmper var blevet dræbt ved Ålborg i forbindelse med en våbenedkastning ved Rold Skov. Modstandsfolkene var blevet overrasket, da de nærmede sig byen med udbyttet fra Rold-nedkastningszonen. Jeg boede om natten hjemme i Skovsmose, men under de spændende begivenheder kunne jeg ikke løsrive mig fra byen. Jeg kom ofte hjem ved 23-tiden, så der var ikke så lang tid til, at jeg skulle op og af sted til byen på ny. Megen søvn blev det ikke til. Men hvad betød det i de dage, da de drønende slag fra de tyske pansersoldaters bæltter lød i Østergades mørklagte opgange. De unge generationer af i dag vil slet ikke kunne registrere den stemning, der den gang herskede.

Året 1943, der altså nåede et dramatisk højdepunkt med den 29. august, begyndte set fra et demokratisk og parlamentarisk synspunkt ret lovede, idet tyskerne først på året gik med til, at der blev holdt rigtige valg i Danmark, rigsdagsvalg i marts og kommunalvalg i maj. Jeg gik endnu på skolen i Hjørring under rigsdagsvalget. Jeg husker tydeligt radioens valgudsendelse om aftenen med de flotte resultater. Nazisterne fik kun sølle tre mandater. Dansk Samling trods en voldsom agitation også kun nogle få mandater. De to nævnte partier var vel yderpunkterne ved det valg. Venstre, de radikale og socialdemokraterne fik nærmest uændret status. De konservative belønnes for deres forsvars-standpunkt og Christmas Møllers London-politik med en fremgang på fem mandater og blev næststørste parti.

Kommunalvalget i maj fik jeg med på Venstrebladet. Og kommunalt og amtligt set foregik valget efter de gode, gamle recepter. Her var der ikke som ved rigsdagsvalget en politisk neutralitet. Jeg husker tydeligt de mange radikale møder på redaktionen, med Vestergaard senior som naturligt midtpunkt. Bladets journalist, Bent Gudnæs, var radikal. Det blev han ikke ved med at være. Han fik senere flotte poster i Venstre-pressen, sidst som leder af Venstres pressetjeneste på Christiansborg. I mine år i Folketingets Presseloge var Aage Rosted leder af Venstre-bureauet i Folketinget. Og ham kendte jeg fra Hjørring. Han var under krigen en skattet medarbejder på Vendsyssel Tidende.

Tilbage til Venstrebladet. Kontorchefen, som jeg til at begynde med arbejdede under, var en trofast radikaler. Han var sympatisk. Og vi havde mange skønne diskussioner. Bedst af det hele var næsten, når han kunne, unge datter, Bodil, kom på besøg. Hun var ofte iført skotskternet nederdel og Royal Air Force-hue. Det vil sige en lille strikket ting i rødt-hvidt-blåt. Den måtte hun senere gemme væk. Tyskerne forbød nemlig benyttelsen. Og nu vi er ved damerne. Bent Gudnæs daværende kæreste, strålende Sigrid Uhrskov, også ud af en meget radikal familie, lyste ofte op på bladet. Jeg traf hende senere i Kolding. Det var, når hun besøgte sin broder, der var kriminalbetjent i byen. Ham så vi tidligt og silde på redaktionen i Koldings Jernbanegade. Han kunne nemlig ikke stå for redaktionens lokale Veronika Lake, nemlig journalistelev Gyda Uldahl, der just var svanset ind på bladet efter oplevelsesrige år som sekretær for en amerikansk miljonøse. Hun var iøvrigt alle tiders pige og en fantastisk god kammerat. Hende har jeg heldigvis set meget til siden den gang.

I augustdagene i skæbneåret 1943, da de tyske pansersoldater lavede flere borgere til plukfisk i Østergade, idet de benyttede deres tunge læderbælter med metalspænder som slagvåben, var der ofte krisemøder på redaktionen. De radikale spidser drøftede tyskernes krav om dødsstraf for modstandsfolkene. Det kunne de ikke acceptere. De ville dog gerne bevare samlings-regeringen, som var færdig, hvis de tyske ønsker ikke blev imødekommet. Næsten uløselig virkede den ganske situation. Det var jo midt i en våbneens tid. De gamle antimilitarister og de radikale damer fra Aldrig mere Krig havde svære dage. Det var rigtignok noget andet, da Zahle, Munch og Rode styrede nationen under Den første Verdenskrig. Redaktør Vestergaard og de radikale topfolk med en djærv gårdejer, Chr. Petersen, i spidsen sendte vemodige blikke til et billede, der udgjorde midtpunktet i redaktionens vægudsmykning, nemlig det af Christian den Tiende og den radikale regering ved den nye grundlovs undertegnelse 5. juni 1915. Det var den gang, da "Det sidste hold af mænd" var i fuld aktivitet. Da kunne der handles. Nu var situationen mere end mørk. Lørdag den 28. august var krisestemningen på højdepunktet. Mange "lynsamtaler" gik til Christiansborg, til den radikale pressetjeneste og til Hjørringkredsens folketingskandidat, den yderst tiltalende højesteretssagfører C. Heilesen. I den efterfølgende nat stormede tyskerne vore kaserner, sendte samlings-regeringen hjem, og så var undtagelsestilstanden en kendsgerning.

Jeg hørte om situationen søndag morgen den 29. august. Det skete hjemme i Skovsmose, da mor vækkede mig og fortalte om den tyske aktion. Ude på landet mærkede vi ingen forandring. Vi spiste vor søndagsmiddag, og vi gik vor søndagstur til Sviebjerg. Først mandag morgen, da jeg skulle ind i byen for at komme på arbejde, var det anderledes, end det havde været lørdag. Jeg blev stoppet ved bygrænsen af tyske soldater. Ingen adgang til staden uden tilladelse. Hele byen var jo omgivet af pigtrådshegn, så ved at besætte adgangsvejene kunne man kontrollere den ganske trafik. Jeg fik efter lang ventetid et kort fra det tyske kommandantskab, og så kunne jeg komme ind. Kortet skulle vises hver morgen, når jeg kom til by-kontrollen. Derimod kunne jeg køre hjem uden at vise kort. Det varede ved, indtil undtagelsestilstanden ophørte. Bybilledet var forandret. Der var patruljer af tyske soldater i gaderne, og engang imellem lod de en større afdeling marchere gennem Østergade - vel for at vise deres styrke. De mange tanks, der havde været til stede i sidegaderne i ugerne forud, så vi ikke mere til. Efter nogle dage faldt det hele til ro. Avisen fik lov til at udkomme på ny, og da var det, at jeg fik min premiere som journalistelev. Og med den opgave at tage til den tyske presse med avissiderne.

Hvad kunne vi så skrive om i september 1943? Alle de lokale foreteelser, som tyskerne ikke var implicerede i, og som ikke vedrørte de mange fæstningsbyggerier, der var i gang ved kysten. Ikke mindst i Hirtshals og Tversted skete der en masse. Havnen skulle sikres. Og ved Tversted den brede sandstrand, der kunne benyttes under en allieret landgang som den, der for få måneder siden havde fundet sted på Sicilien. Og et fantastisk tysk projekt blev sat i gang, nemlig med etablering af en dyb "tankgrav" fra Hirtshals-området til Sæby. Den blev aldrig færdig østude, men gennem Mygdal snoede den sig, og alle veje, der passerede den, blev gravet op og forsynet med primitive træbroer til gående og kørende trafikanter. Disse broer kunne jo i en håndvending fjernes, hvis faren skulle vise sig. Vi måtte passere en sådan bro, når vi fra Skovsmose skulle til det nordlige Mygdal, altså ned til bedstefar i Stenshede eller til familierne i Degnbøl. Disse arbejder kløvede fuldstændig bøndernes marker, og der kom mange arbejdsfolk til egnen for at grave. De blev tvangsindkvarterede hos lokalbeboerne. Der var mange københavnske arbejdere imellem. De var taget den lange vej til Mygdal under truslen om, at valget var mellem tyskerarbejde eller bortfald af deres understøttelse. Alt dette spændende kunne vi altså ikke skrive om, om de mange tusinde ton cement, der blev brugt til de store bunkers i Hirtshals og Tversted, og det stål, jern og træ, der gik til. Midt i en tid, da der overhovedet ikke kunne skaffes byggematerialer til nødvendige danske reparationer. Tyskerne betalte godt. Det sås på entreprenørernes indkøb. Det var en ren gullashtid. Og deres arbejdere holdt sig heller ikke tilbage. Der blev gerne betalt 5 kr. for en enkelt cigaret. Altså tilstande som dem nede ved brunkulslejerne ved Herning. Og det var jo på hele vestkysten ned til Fanø og Rømø, at dette fæstningsbyggeri foregik. Og masser af pigtråd slyngede sig mellem stillingerne. Kattegatskysten fra Hals til Skagen oplevede det samme. Vi havde dog nok med at se på det, der foregik lige uden for døren. Den største oplevelse, som jeg havde i den forbindelse, indtraf en grå vinterdag, da jeg stod på Torvet i Hjørring, nærmere betegnet ud for Pomona-Hansen, og pludselig så en kortege af flotte værnemagtsbiler af Horch- og Mercedes-typerne rulle op foran det tyske hovedkvarter på modsatte gadeside. Det var "Ørkenræven", feltmarskal Erwin Rommel, der kom på besøg om led i sin inspektion af fæstningsanlæggene. Da var jeg godt nok ved at gå ud af mit gode skind. Jeg så ham tydeligt, kun få meter fra mig. Fem-seks år efter krigen var jeg som militærmedarbejder udsendt til Flyvestation Skrydstrup. Da fik jeg lejlighed til at se og fotografere Rommels modstander fra ørkenkrigens dage, nemlig Field-Marshal The Viscount Montgomery of Alamein K.G. Han var på en NATO-inspektion i Danmark. Få km mod syd var tyskerne nu allierede.